

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ:
«ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»**

**ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
«ΑΠΕΡΓΙΑ»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
Καραγιώργη Μαγδαληνή
Α.Μ.: 134020030167**

ΑΘΗΝΑ, 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
A.- Εισαγωγή	4
B.- Κύριο Μέρος	5
I.- Συνταγματική Κατοχύρωση της Απεργίας	5
II.- Ιστορική Αναδρομή	6
III.- Εννοιολογικός Προσδιορισμός της έννοιας της Απεργίας	7
α) Αποχή από εργασία	7
β) Συλλογική αποχή	8
γ) Κήρυξη από Συνδικαλιστικές Οργανώσεις	9
δ) Βούληση και επάνοδο σε ομαλή εργασιακή σχέση	11
ε) Μέσο πίεσης για ικανοποίηση διεκδικήσεων	11
στ) Σκοπός απεργίας	12
IV.- Είδη και Μορφές της Απεργίας	14
α) Ανάλογα με το άμεσο αποτέλεσμα που επιδιώκει	14
β) Ανάλογα με την τακτική του ακολουθείται	16
γ) Ανάλογα με τον φορέα που αναλαμβάνει την ευθύνη	18
δ) Ανάλογα με τον αποδέκτη των αιτημάτων της	18
V.- Φορείς και Αποδέκτες του Δικαιώματος	21
VI.- Γενικές Οριοθετήσεις της Άσκησης του Δικαιώματος της απεργίας	23
α) Το άρθρο 5 § 1 Σ	23
β) Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος ειδικότερα	25
VII.- Περιορισμοί του δικαιώματος της Απεργίας	28
α) Συνταγματικοί περιορισμοί	28
β) Νομοθετικοί περιορισμοί – επιφύλαξη νόμου	28
γ) Η αναστολή του δικαιώματος της απεργίας – Το άρθρο 48 Σ	31
δ) Η πολιτική επιστράτευση των απεργών	31
VIII.- Συνέπειες Απεργίας	32
IX.- Ανταπεργία	33

	ΣΕΛ.
Γ.- Συμπεράσματα	34
Περίληψη	35
Summary	35
Λήμματα	35
Βιβλιογραφία	
Νομολογία	

A.- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για πολύ καιρό στο χώρο της εργασίας, ο οικονομικά ισχυρός επέβαλε τη θέλησή του στον οικονομικά ασθενέστερο με τις ευλογίες και της νομικής επιστήμης, η οποία αρκούσαν στη «σύμπτωση» της βούλησης των μερών. Στην πραγματικότητα όμως, δεν υπήρχε σύμπτωση στις βουλήσεις τους, αλλά μονομερής επιβολή όρων από τον οικονομικά ισχυρό. Έτσι, ο εξαρτώμενος από την βούληση του εργοδότη του εργαζόμενος, ήταν αναγκασμένος να υποστεί την οικονομική αλλά και εργασιακή εκμετάλλευσή του.

Όχι απλώς βελτίωση, αλλά επανάσταση στην προϊσχύσασα κατάσταση επέφερε η σύσταση συνδικαλιστικών οργανώσεων που συνέπεσε χρονικά και με τις πρώτες απεργίες. Μετά, λοιπόν, από ιστορικούς συλλογικούς εργατικούς αγώνες κατοχυρώνεται και σε συνταγματικό επίπεδο το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας που συνιστά το αντίπαλον δέος στην ανεξέλεγκτη, μέχρι πρότινος, εξουσία του εργοδότη. Στόχος λοιπόν της οργανικά και αλληλέγγυα οργανωμένης δύναμης των μισθωτών είναι ο περιορισμός της μονοπωλιακής εξουσίας να προσδιορίζει μονομερώς το εργασιακό καθεστώς.

Βασικό της όπλο αποτελεί η πλήρης και αποτελεσματική διασφάλιση της απεργίας ως του δραστικότερου και αναντικατάστατου διαπραγματευτικού όπλου και συμμετοχικού εργαλείου των εργαζομένων στη διαμόρφωση του περιεχομένου και των όρων των εργασιών σχέσεων. Η απεργία προστατεύεται στο ισχύον Σύνταγμα αλλά ρυθμίζεται και με ειδικές διατάξεις στο νόμο, οπότε και καθορίζονται τα όριά της και οι τυχόν περιορισμοί στην άσκησή της.

B.- ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

I.- ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Το δικαίωμα της απεργίας προστατεύεται από το ισχύον στην χώρα μας Σύνταγμα με διττό τρόπο: Αφενός από το άρθρο 23 § 1 Σ, σύμφωνα με το οποίο «Το Κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου». Τα συναφή δικαιώματα στα οποία αναφέρεται η παραπάνω διάταξη δεν είναι άλλα από την συλλογική αυτονομία και την απεργία. Η διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας επιτυγχάνεται μέσα από την κατοχύρωση του εργασιακού αγώνα ως ένα από τα κυριότερα αντικείμενα της συνδικαλιστικής δράσης και της απεργίας ως το σημαντικότερο μέσο του και ανάγει σε δικαίωμα τη χρήση αυτού του μέσου¹.

Αφετέρου, όμως, η απεργία προστατεύεται και ως αυτοτελές δικαίωμα. Η σπουδαιότητα που έχει η απεργία για την άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας οδήγησε το συντακτικό νομοθέτη στη θέσπιση του άρθρου 23 § 1 Σ². Η διάταξη αυτή με την καθιερωμένη, παραδοσιακή διατύπωση «η απεργία αποτελεί δικαίωμα» αναφέρεται στο δικαίωμα χρήσης του απεργιακού μέσου, δηλαδή στο κατοχυρωμένο από την παρ.1 του ίδιου άρθρου απεργιακό δικαίωμα.

Αντικείμενο της διάταξης αυτής είναι η εξειδίκευση της έννοιας της συνταγματικά ανεκτής απεργίας στην οποία και προβαίνει, προσδιορίζοντας περιοριστικά ως υποκείμενο του απεργιακού δικαιώματος τις νόμιμα συστηθείσες συνδικαλιστικές οργανώσεις των μισθωτών και καθορίζοντας τους απεργιακούς σκοπούς. Στη δεύτερη περίοδο της ίδιας παραγράφου οριοθετούνται οι οργανώσεις στις οποίες παρέχεται το απεργιακό δικαίωμα και τα άτομα που έχουν δικαίωμα συμμετοχής σε απεργία και δίνεται κατεύθυνση στον κοινό νομοθέτη να επιβάλλει περιορισμούς στο απεργιακό δικαίωμα και

¹ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ., σελ. 29.

² Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ., σελ. 491.

στο δικαίωμα συμμετοχής σε απεργία, σε συγκεκριμένους κρίσιμους, κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη, τομείς για το κοινωνικό σύνολο³.

Η συνταγματική κατοχύρωση της απεργίας διασφαλίζει πως το σχετικό δικαίωμα δεν μπορεί να καταργηθεί ή να περιοριστεί πέρα από τα συνταγματικά προβλεπόμενο όριο, ούτε με τυπικό νόμο. από την έννοια του δικαιώματος της απεργίας προκύπτει ότι ούτε η απόφαση να γίνει απεργία, ούτε η εκτέλεσή της μπορούν να παρακωλυθούν ή να οδηγήσουν σε δυσμενείς έννομες συνέπειες για το δικαιούχο. Η άσκηση του δικαιώματος είναι ελεύθερη από οποιαδήποτε κρατική, εργοδοτική ή άλλη πίεση ή άδεια. Δεν αντίκειται όμως προς την ελευθερία η υποχρέωση τήρησης δημοκρατικών διαδικασιών, οι οποίες αντιθέτως διασφαλίζουν την ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος από κάθε εργαζόμενο⁴.

II.- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η απεργία έκανε την εμφάνισή της ως θεσμός από τον 18^ο αιώνα.

Στην Αμερική μάλιστα, υπήρχαν ενδεικτικές μορφές απεργίας από το 1740. Στη συνέχεια, ακολούθησαν το παράδειγμα της Αμερικής, η Ευρώπη και κυρίως η Αγγλία. Η βιομηχανική επανάσταση αποτέλεσε σπουδαίο παράγοντα στις ιστορικές εξελίξεις, γιατί η μαζική εργασία έγινε σημαντική σε εργοστάσια και ορυχεία.

Από τις πιο σημαντικές απεργίες που αποτέλεσαν σταθμό λόγω των αποτελεσμάτων που επέφερε, αποτέλεσε η απεργία στην Αμερική το 1886 με αίτημα την καθιέρωση του δώρου ωραρίου. Στοιχίσε μεν ζωές πολλών εργατών, αλλά επέφερε σπουδαία αποτελέσματα, αφού όχι μόνο επιτεύχθηκε ο στόχος και καθιερώθηκε το δωρο ωράριο εργασίας, αλλά καθιερώθηκε και η Πρωτομαγιά ως εργατική γιορτή από το Διεθνές Εργατικό Συνέδριο στο Παρίσι το 1889.

---

³ Βλ. Παπασταύρου Δ., ΑΠΕΡΓΙΑ – Σχόλια στα άρθρα 19 – 22 Ν. 1264/1982.

⁴ Βλ. Δογτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα, τ. Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 877 – 878.

Στην Ελλάδα γίνονταν κινητοποιήσεις και συγκεκριμένα η πρώτη επίσημη απεργία έγινε το 1869 στα ναυπηγεία της Ερμούπολης (Σύρος). Στην πορεία ακολούθησαν απεργίες στον Πύργο, Βόλο, Πειραιά, Λαύριο κ.ο.κ. Αιτήματα ανέκαθεν ήταν οικονομικά, επαγγελματικά καθώς και πολιτικά.

Με βάση τα ανωτέρω, είναι εύλογο να γίνεται κατανοητό ότι σε ένα εργατικό σύνολο, με αντιθετικά συμφέροντα, η απεργία ως μέσο διεκδίκησης και προαγωγής ή υπεράσπισης συμφερόντων, όχι μόνο έπρεπε να είναι επιτρεπτή αλλά και να καθιερωθεί ως δικαίωμα, εξ' ου και η κατοχύρωσή της στο 23 § 2 Σ.

III.- ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Απεργία, λοιπόν, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι η συλλογική αποχή των μισθωτών από την εργασία, την οποία αποφασίζουν και κηρύσσουν οι νόμιμες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Σκοπός της απεργίας, είναι η διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών, εργασιακών (Σ 23 § 2), συνδικαλιστικών και ασφαλιστικών γενικά συμφερόντων των μισθωτών. Η απεργία αποτελεί εκδήλωση αλληλεγγύης για τους ίδιους σκοπούς, όπως και ως εκδήλωση αλληλεγγύης για τους ίδιους σκοπούς μισθωτών επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων, εξαρτώμενων από πολυεθνικές εταιρίες προς εργαζομένους σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ή και στην έδρα της ίδιας της πολυεθνικής εταιρίας, εφόσον η έκβαση της απεργίας των τελευταίων θα έχει άμεση επιπτώσεις στα οικονομικά ή εργασιακά συμφέροντά τους (19 § 1 ν. 1264/1982)⁵.

Θα επιχειρηθεί, τώρα, η ανάλυση των στοιχείων που συνθέτουν την έννοια της απεργίας με σκοπό τη βαθύτερη κατανόηση της έννοιάς της:

α) Αποχή από την εργασία: Πρόκειται για προσχεδιασμένη, προσωρινή αποχή από την εργασία είτε με την μορφή της μη προσέλευσης σε αυτήν είτε με την μορφή της μη εκπλήρωσης υποχρεώσεων, που απορρέουν

---

⁵ Βλ. Αλ. Καρακατσάνης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 413.

από τις ατομικές σχέσεις εργασίας, οι οποίες, όμως, συνεχίζουν να ισχύουν κανονικά. Η άρνηση παροχής εργασίας δεν εκφράζει βούληση των μισθωτών να τις καταγγείλουν και να παραιτηθούν.

β) Συλλογική Αποχή: Η απεργία αποτελεί θεσμό του συλλογικού εργατικού δικαίου για επιδίωξη συλλογικών συμφερόντων των εργαζομένων. Το στοιχείο της συλλογικότητας είναι εκείνο που επέτρεψε στην απεργία να γίνει παραδεκτή από το δίκαιο και θεωρείται αυτονόητο συστατικό στοιχείο της. Συνάγεται, μάλιστα, άμεσα από την συνταγματική ανάθεση του απεργιακού δικαιώματος σε συνδικαλιστικές οργανώσεις για την προάσπιση των συλλογικών συμφερόντων των μισθωτών.

Η συλλογικότητα δε σχετίζεται με το αριθμό των συμμετεχόντων στην απεργία ούτε με την εκτέλεσή της⁶. Πρόκειται για μεταγενέστερα πραγματικά περιστατικά που σχετίζονται με την επιτυχία ή μη της απεργίας. Επομένως, συλλογικότητα υπάρχει και όταν για την εξυπηρέτηση συλλογικών συμφερόντων απέχει από την εργασία μικρός αριθμός μισθωτών ή όταν η παροχή ελαττωμένης εργασίας περιορίζεται σε ορισμένο βασικό τομέα της επιχείρησης ή της εκμετάλλευσης, η επιβράδυνση των εργασιών του οποίου καθιστά αδύνατη ή περιττή την εργασία των πολλών. Επίσης, συλλογικότητα υπάρχει και όταν η απεργία δεν αφορά στα συμφέροντα του συνολικού προσωπικού της επιχείρησης ή όλων των μισθωτών που συμμετέχουν στην απεργία αλλά αρκεί και η προάσπιση συμφερόντων μικρότερης ομάδας του προσωπικού. ακόμη και η αποχή από την εργασία ενός μόνο μισθωτού θεωρείται νόμιμη όταν η απεργία έχει κηρυχθεί από συνδικαλιστική οργάνωση για συλλογικές διεκδικήσεις⁷.

Αντίθετα, δε νοείται συλλογικότητα και επομένως νόμιμη απεργία, όταν επιδιώκεται η ρύθμιση περισσότερων εξατομικευμένων περιπτώσεων που είναι διαφοροποιημένες από τα θεσπισμένα με συλλογικές συμφωνίες όπως η ανάκληση απολύσεων μεμονωμένων ατόμων⁸ ή η ματαίωση της μετάθεσης ή

---

⁶ Βλ. Ληξουριώτης Γ., Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ. 51 επ.

⁷ Βλ. Παπασταύρου Δ. Ιασ., Απεργία – Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σ. 67.

⁸ Βλ. Α.Π. 744/01 ΔΕΝ 57.1230, ΕΑ 14410/88 ΔΕΝ 46.1.021, ΑΠ 244/80 ΔΕΝ 36.487 ΑΘ 598/83 ΕΕργΔ 42.306.

απόσπασης μισθωτών⁹. Σε ατομικό επίπεδο ο μισθωτός δικαιούται να απέχει νόμιμος από την εργασία του βάσει της επίσχεσης εργασίας, όχι όμως για την επιδίωξη καλύτερων όρων εργασίας αλλά για την απαίτηση ληξιπρόθεσμης αξίωσης από τον εργοδότη, ο οποίος δεν την εκπληρώνει (325 ΑΚ). Το απεργιακό αίτημα πρέπει να έχει γνήσιο συλλογικό χαρακτήρα και όχι συλλογική εμφάνιση. Έτσι, υπάρχει νόμιμο απεργιακό αίτημα, ακόμη και όταν το αντικείμενό του είναι ατομικές περιπτώσεις, που όμως στην πραγματικότητα αποσκοπούν στο να πλήξουν και να αποδυναμώσουν τη συνδικαλιστική οργάνωση.

Το συλλογικό στοιχείο διαπερνά την έννοια του δικαιώματος της απεργίας αν και το δικαίωμα αυτό απονέμεται σε κάθε εργαζόμενο ατομικά και γι' αυτό το λόγο αποκαλείται και «ατομική ελευθερία συλλογικής έκφρασης»¹⁰.

γ) Κήρυξη από Συνδικαλιστικές οργανώσεις: Το άρθρο 23 § 2 Σ ορίζει πως το απεργιακό δικαίωμα ασκείται από «τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις», με τη νομική μορφή του σωματείου. Το δικαίωμα όμως της απεργίας ασκείται και από τις ενώσεις προσώπων, οι οποίες ιδρύονται σύμφωνα με το άρθρο 1 § 3 του ν. 1264/1982 και θεωρούνται πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Πρέπει, μάλιστα, για το νόμιμο της απεργίας, η γνωστοποίηση των αιτημάτων να έχει προηγηθεί, να έχει επανακολουθήσει πραγματική προσφορά για διαπραγματεύσεις, οι οποίες να μην έχουν καταλήξει σε συμφωνία και στη συνέχεια η κήρυξη να έχει αποφασιστεί από το νομίμως συγκληθέν, λειτουργικά αρμόδιο κατά νόμο για κήρυξη απεργίας όργανο της συνδικαλιστικής οργάνωσης, με απόφασή του που να έχει ληφθεί νόμιμα¹¹.

Αν δεν υπάρχουν καταστατικές διατάξεις που να περιορίζουν την ικανότητα της οργάνωσης να αποφασίζει και να κηρύσσει απεργία, τότε:

---

⁹ Βλ. ΜΠΘ 233/89 Αρμ. 43.778.

¹⁰ Βλ. Sinay – Javillier La grère, σελ. 104.

¹¹ ΕΑ 1597/1984 ΕΕργΔ 43.517, ΕΑ 8092/83, ΕΕργΔ 43.278, ΜΠΑ 605/83, ΔΕΝ 40.174, ΜΠΠειρ 716/85, ΕΕργΔ 44.490.

i) Τα κλαδικά σωματεία μπορούν να αποφασίζουν και να κηρύσσουν απεργία για το κλάδο που καλύπτουν και μόνο εντός της γεωγραφικής περιφέρειας που καλύπτουν, όχι όμως σε μεμονωμένη επιχείρησης, εκτός αν συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις που καθιστούν κάτι τέτοιο νόμιμο. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, όμως, αν στο μεταξύ συσταθεί επιχειρησιακό σωματείο η συνέχιση της απεργίας από το κλαδικό είναι παράνομη¹².

ii) Οι ομοιοεπαγγελματικές διεπιχειρησιακές πρωτοβάθμιες οργανώσεις μπορούν να αποφασίζουν και να κηρύσσουν «ομοιοεπαγγελματική» απεργία και μόνο, δηλαδή αποκλειστικά και μόνο για τους μισθωτούς τον ειδικότερο επαγγέλματος που καλύπτουν και πάντως μόνο μέσα στην γεωγραφική τους περιφέρεια, εκτός αν συντρέχουν προϋποθέσεις που καθιστούν κάτι τέτοιο νόμιμο. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, όμως, αν στο μεταξύ συσταθεί επιχειρησιακό σωματείο η συνέχιση της απεργίας από το διεπιχειρησιακό ομοιοεπαγγελματικό είναι παράνομη¹³.

iii) Οι δευτεροβάθμιες οργανώσεις, που καλύπτουν μισθωτούς περισσότερων επιχειρήσεων και οι τριτοβάθμιες παιδικές, ομοιοεπαγγελματικές ή τοπικές, μπορούν να αποφασίζουν και να κηρύσσουν γενικότερη απεργία, βέβαια μόνο μέσα στην γεωγραφική τους περιφέρεια ή σε τμήμα της, για το σύνολο ή μέρος των επαγγελμάτων, των κλάδων ή των επιχειρήσεων που καλύπτουν, όχι όμως σε μεμονωμένη επιχείρηση¹⁴. Μόνη εξαίρεση αποτελεί η επικουρική αρμοδιότητα ειδικά του αντιπροσωπευτικότερου κέντρου της περιοχής, το οποίο μπορεί να κηρύξει απεργία και σε μεμονωμένη επιχείρηση υπό την προϋπόθεση πως δεν υπάρχει επιχειρησιακό σωματείο ή ένωση προσώπων αλλά ούτε και κλαδικό ή κατά περίπτωση επαγγελματικό διεπιχειρησιακό σωματείο που να έχουν ως μέλη τους το πρώτο τους περισσότερους από τους μισθωτούς της επιχείρησης και το δεύτερο τους περισσότερους από τους απασχολούμενους στην επιχείρηση

---

¹² ΜΠΘ 4084/82 ΔΕΝ 38.1064.

¹³ ΜΠΘ 4084/82 ΔΕΝ 38.1064.

¹⁴ ΜΠΑ 1679/98 ΔΕΕ 1998, 880, ΜΠΑ 1641/98, ΔΕΕ 1998, 738 ΜΠΑ 2435/90 ΕΕργΔ 49.840.

μισθωτούς του επαγγέλματος ή της ειδικότητας. Αν το εργατικό κέντρο κηρύξει απεργία σε μεμονωμένη επιχείρηση χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, τότε οι απεργία είναι παράνομη¹⁵.

iv) Η Γ.Σ.Ε.Ε. και η Π.Δ.Ε.Δ.Υ. ως τριτοβάθμιες οργανώσεις πανελλαδικής έκτασης που καλύπτουν γενικά τους συνδεδεμένους με συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου αντιστοίχως, μπορούν να αποφασίζουν και να κηρύσσουν μόνο γενικές απεργίες εκτεινόμενες σε ολόκληρη τη χώρα και μόνο για γενικής φύσης εργασιακά ζητήματα ή διεκδικήσεις όλων γενικά των μισθωτών και όχι ορισμένων και μόνο κλάδων, επαγγελμάτων επ ειδικοτήτων¹⁶.

δ) **Βούληση για επάνοδο σε ομαλή εργασιακή σχέση:** Η άρνηση παροχής εργασίας κατά τη διάρκεια της απεργίας δεν εκφράζει βούληση των μισθωτών να καταγγείλουν τις συμβάσεις εργασίας τους. Οι ατομικές συμβάσεις εργασίας συνεχίζουν να ισχύουν κανονικά.

Από την περίπτωση αυτή πρέπει να διακριθεί η προσπάθεια ανεύρεσης άλλης εργασίας κατά την διάρκεια της ομαλής λειτουργίας της εργασιακής σχέσης, γεγονός το οποίο από μόνο του δεν καταργεί την ατομική σχέση εργασίας, ούτε αναιρεί την έννοια του εργασιακού αγώνα, της απεργίας.

Επίσης, διαφορετική περίπτωση αποτελεί η μαγική εγκατάλειψη της εργασίας χωρίς βούληση για επανάληψή της. Η μαγική, δηλαδή, καταγγελία από τους μισθωτούς των συμβάσεων εργασίας τους, όταν πραγματοποιείται με αγωνιστικό σκοπό, αποτελεί αγωνιστικό μέσο, διαφορετικό όμως από την απεργία.

ε) **Η απεργία αποτελεί μέσο πίεσης για την ικανοποίηση διεκδικήσεων:**

Αποχή για άλλους σκοπούς, όπως για διασκέδαση, ξεκούραση ή για την πραγματοποίηση γενικής συνέλευσης δεν αποτελεί μέσο πίεσης για την προάσπιση εργασιακών συμφερόντων και επομένως πρόκειται για παραβίαση των ατομικών συμβάσεων εργασίας.

---

¹⁵ ΕΑ 1597/84 ΕΕργΔ 43.517, ΜΠΘηβ 43/83 ΕΕργΔ 42.423.

¹⁶ Ληξουριώτη, σχόλιο στη ΜΠΑ 1679/98, ΔΕΕ 1998.882.

Η ικανοποίηση, τώρα, των αιτημάτων των απεργών πρέπει να προέλθει από τον εργοδότη ή τον σε κάθε περίπτωση υφιστάμενο την απεργιακή πίεση και όχι από την οργάνωση ή τους συμμετέχοντες στην απεργία. Γιατί, έτσι, έχουμε παραβίαση των ατομικών συμβάσεων εργασίας με συνέπεια τη μη προσήκουσα εκτέλεσή τους.

στ) Απεργιακός Σκοπός – Επιδίωξη εργασιακών, οικονομικών, ασφαλιστικών και συνδικαλιστικών συμφερόντων:

Σύμφωνα με το άρθρο 23 § 2 Σ είναι η διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των μισθωτών. Το περιεχόμενο της έννοιας του απεργιακού σκοπού διευρύνθηκε με το 19 § 1 του ν. 1264/1982, το οποίο ορίζει πως στο σκοπό αυτό εντάσσονται, επίσης, η διαφύλαξη και προαγωγή των ασφαλιστικών και συνδικαλιστικών συμφερόντων των μισθωτών καθώς και η εκδήλωση αλληλεγγύης προς άλλους μισθωτούς. Ούτως ή άλλως, η επέμβαση του κοινού νομοθέτη, περιοριστική, επεκτατική ή αλλοιωτική της συνταγματικής διάταξης απαγορεύεται. Γιατί με τη συνταγματική διάταξη συγκεκριμενοποιείται ο πυρήνας του δικαιώματος της απεργίας και τα όριά του, με αποτέλεσμα οποιαδήποτε προσπάθεια μεταβολής του, διεύρυνσης ή συρρίκνωσή του να βρίσκεται εκτός της εξουσιοδότησης του κοινού νομοθέτη να ρυθμίζει την συνδικαλιστική ελευθερία και τα συναφή δικαιώματα¹⁷.

Η δυνατότητα ενός απεργιακού φαινομένου να ανήκει σε συνταγματικά ανεκτές και εγγυημένες απεργίες, καθορίζεται από επιδιώξεις – διεκδικήσεις του και από τη διαπίστωση πως αυτές βρίσκονται ή όχι εντός του συνταγματικά προσδιορισμένου πλαισίου του απεργιακού σκοπού, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω.

Πιο συγκεκριμένα, «εργασιακά» συμφέροντα είναι τα συνδεδεμένα με τη σχέση εξαρτημένης εργασίας. Καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα της διασφάλισης της απασχόλησης και της βελτίωσης των όρων εργασίας.

«Οικονομικά», τώρα, συμφέροντα είναι οι οικονομικές διεκδικήσεις των μισθωτών πάντα στο πλαίσιο της σχέσης εξαρτημένης εργασίας εργοδότη

---

¹⁷ Σ 23 § 1.

– μισθωτού¹⁸. Συμφέροντα άσχετα με την εργασιακή σχέση, όπως εκείνα που αφορούν στο μισθωτό ως φορολογούμενο, καταναλωτή, αποταμιευτή, βρίσκονται εκτός του – συνταγματικά προσδιορισμένου απεργιακού σκοπού.

Βέβαια, η αξίωση ικανοποίησης των παραπάνω συμφερόντων δεν είναι απεριόριστη καθώς οριοθετείται από τις γενικές ρήτρες της διάταξης ΑΚ 281 η οποία εξειδικεύει τη διάταξη 25 § 3 Σ. Αλλά γι' αυτές τις οριοθετικές ρήτρες θα γίνει λόγος πιο κάτω.

Τώρα, η αναφορά του άρθρου 19 § 1 ν. 1264 στα «συνδικαλιστικά» συμφέροντα δεν παραβιάζει το συνταγματικά προσδιορισμένο απεργιακό σκοπό, γιατί αυτά ανήκουν στα εργασιακά γενικά συμφέροντα.

Αλλά η αναφορά του άρθρου 19 § 1 ν. 1264 στη διαφύλαξη και προαγωγή των ασφαλιστικών συμφερόντων δημιουργεί ζήτημα ερμηνείας. Γιατί ναι μεν τα τελευταία εντάσσονται σε κύκλο εργασιών και οικονομικών συμφερόντων του α 23 § 2 Σ αλλά βάσει του α 22 § 5 Σ η ρύθμιση της κύριας ή επικουρικής υποχρεωτικής ασφάλισης καθορίζεται κατ' αποκλειστικότητα από το Κράτος ή ΝΠΔΔ. Μια απεργία, λοιπόν, με αίτημα που ανάγονται σε υποχρεωτική ασφάλιση και μπορούν να ικανοποιηθούν από την κρατική εξουσία, και όχι από τον εργοδότη δεν μπορεί παρά να έχει πολιτικό χαρακτήρα¹⁹ που δεν νομιμοποιείται από το Σύνταγμα! Έτσι, στα ασφαλιστικά ζητήματα που μπορούν να ρυθμιστούν με συλλογική σύμβαση ή με διαιτητική απόφαση δεν περιλαμβάνονται εκείνα της υποχρεωτικής ασφάλισης που ανήκει στο δημόσιο δίκαιο. Αν όμως το αίτημα των απεργών σχετίζεται με την ιδιωτική ασφάλιση, τότε η απεργία ως προς το αίτημά της αυτό είναι νόμιμη.

Τέλος, στο άρθρο 19 § 1 ν. 1264 ορίζεται ως απεργιακός σκοπός και η εκδήλωση αλληλεγγύης στα οικονομικά, συνδικαλιστικά και ασφαλιστικά συμφέροντα των εργαζομένων, που επίσης δεν αντίκεινται ως σκοπός στο συνταγματικά κατοχυρωμένο σκοπό της απεργίας.

Απεργία, όμως, η οποία γίνεται για να εμποδίσει απολύσεις ή για να διαμαρτυρηθεί για απολύσεις τετελεσμένες που θίγουν το συλλογικό

---

¹⁸ Η καταχρηστική απεργία κατά το Σύνταγμα και το κοινό Δίκαιο, Λεβέντη, ΝοΒ 32.236.

¹⁹ ΜΠΑ 3011/90 ΔΕΝ 46.1627.

συμφέρον, θεωρείται παράνομη αν οι απολύσεις έγιναν εξαιτίας επιχειρηματικών, οικονομικοτεχνικών λόγων που σχετίζονται με τον επιχειρηματικό κίνδυνο που φέρει ο επιχειρηματίας – εργοδότης, γιατί αυτή η απεργία έρχεται σε σύγκρουση με τον πυρήνα του εργοδοτικού διευθυντικού δικαιώματος, όπως προκύπτει από το 652 ΑΚ.

Απεργιακό σκοπό δεν μπορεί να αποτελούν η επίλυση διαφορών με βάση το υφιστάμενο δίκαιο. Γιατί αυτό είναι αποκλειστική αρμοδιότητα της δικαστικής εξουσίας²⁰. Διαφορές σχετικές με την ερμηνεία νόμου ή σύμβασης, με τις τυχόν υποχρεώσεις ή δικαιώματα εργοδότη και εργαζομένων που πηγάζουν από νόμο ή σύμβαση, αν αποτελούν απεργιακό σκοπό, θα προσκρούουν σε θεμελιώδης συνταγματικές διατάξεις (26 § 3 Σ, 87 § 1). Όταν όμως για την σε ευρεία έκταση παράνομη συμπεριφορά του εργοδότη και την παράλειψη από μέρους ικανοποίησης των νομίμων αξιώσεων των μισθωτών δεν μπορεί να ασκηθεί αγωγή ή προβλέπονται μόνο διοικητικές ή ποινικές κυρώσεις, τότε η απεργία είναι νόμιμη.

Απεργιακό σκοπό, τέλος, δεν μπορεί να αποτελέσει η ικανοποίηση ληξιπρόθεσμης αξίωσης, καθώς αποτελεί νομική διαφορά επιλύσιμη στα δικαστήρια και επιπλέον προσφορότερη είναι η επίσχεση εργασίας στο ζήτημα αυτό²¹.

IV.- ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Η απεργία εμφανίζεται με διάφορες, κάθε φορά, μορφές αναλόγως των χρησιμοποιούμενων κριτηρίων. Πιο συγκεκριμένα:

α) Ανάλογα με το άμεσο αποτέλεσμα που επιδιώκει:

1.- Η κλασική μορφή: Διεκδικητική απεργία

Κατά την κλασική μορφή, οι απεργοί προβάλλοντας συγκεκριμένα αιτήματα επιδιώκουν να κάμψουν τη θέληση του εργοδότη και να επιτύχουν άμεση ικανοποίηση των αιτημάτων τους. Η απεργία αυτή είναι πολλές φορές

---

²⁰ Σ 94, Σ 20 § 1, ΚΠολΔ.

²¹ ΑΚ 325 επ. 353.

αόριστης διάρκειας και παρατείνεται μέχρι να υποκύψει η εργοδοτική πλευρά ή να εξαντληθούν τα όρια αντοχής των απεργών²².

2.- Προειδοποιητική Απεργία

Η προειδοποιητική απεργία να και προβάλλει συγκεκριμένα αιτήματα, επιδιώκει απλώς να υπογραμμίσει την εργοδοτική πλευρά την αγωνιστικότητα και αποφασιστικότητα των απεργών να διεκδικήσουν με δυναμικό τρόπο, δηλαδή και με απεργία διαρκείας αν χρειαστεί την ικανοποίηση των αιτημάτων τους. Αποτελεί, με άλλα λόγια, επίδειξη δύναμης στην εργοδοτική πλευρά. Η προειδοποιητική απεργία είναι συνήθως σύντομης διάρκειας και πραγματοποιείται συνήθως κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων. Αλλά και αυτή πρέπει να κηρύσσεται για συγκεκριμένα αιτήματα, έστω κι αν προέχει η διαδήλωση της αποφασιστικότητας των απεργών²³. Αμφισβήτηση, ωστόσο, υπάρχει για την νομιμότητα προειδοποιητικής απεργίας που πραγματοποιείται κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων. Κατά την άποψη που τη δέχεται ως έσχατο μέσο στο Ελληνικό Δίκαιο²⁴, η απεργία θα πρέπει να κηρύσσεται αφού προηγουμένως έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα επίλυσης της διαφοράς και κατά κύριο λόγο οι συλλογικές διαπραγματεύσεις. Νόμιμη πάντως θα είναι η προειδοποιητική απεργία όταν ο εργοδότης θα αρνείται να προσέλθει σε διαπραγματεύσεις, αλλά και όταν θα έχει το χαρακτήρα απεργίας διαμαρτυρίας.

3.- Απεργία Διαμαρτυρίας:

Η απεργία διαμαρτυρίας αποτελεί έκφραση δυσαρέσκειας των μισθωτών για συγκεκριμένα οικονομικά και εργασιακά αιτήματά τους και έκφραση γνώμης για τα αιτήματα αυτά. Και αυτή προβάλλει συγκεκριμένα αιτήματα, έχει όμως ως άμεσο στόχο τη διαδήλωση διαμαρτυρίας ή γνώμης των απεργών σχετικά με τα αιτήματα αυτά. Είναι και αυτή από τη φύση της σύντομης διάρκειας²⁵. Συχνά η απεργία διαμαρτυρίας μεταβάλλεται στην πορεία της σε διεκδικητική απεργία, δηλαδή σε απεργία που παρατείνεται

---

²² Βλ. Κυρίτση, όπ. παρ. σελ. 80, Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 501.

²³ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 501.

²⁴ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 583.

²⁵ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 502 επ.

χρονικά και επιχειρεί να κάμψει τη θέληση του εργοδότη. Τα επιχειρήματα που διαδηλώνει η απεργία διαμαρτυρίας πρέπει να αναφέρονται στους νόμιμους σκοπούς της. Νομολογιακά έχει κριθεί ότι η απεργία διαμαρτυρίας που απευθύνεται στο κράτος και αφορά εργασιακά αιτήματα είναι καταρχήν νόμιμη²⁶. Τα όρια πάντως της απεργίας διαμαρτυρίας είναι περιορισμένα σε σύγκριση με τα όρια της διεκδικητικής απεργίας. Η πίεση που οι συνδικαλιστικές οργανώσεις ασκούν δεν επιτρέπεται να ξεπερνά συγκεκριμένα όρια. Το Σύνταγμα δεν επιτρέπει την εξάρτηση των πολιτειακών οργάνων που ασκούν νομοθετική, εκτελεστική ή δικαστική εξουσία από τα οργανωμένα συμφέροντα. Για αυτό το λόγο, όταν η απεργία διαμαρτυρίας παρατείνεται πέρα από ορισμένα χρονικά όρια, υπερβαίνει το σκοπό της και γίνεται καταχρηστική.

β) Ανάλογα με την τακτική που ακολουθείται:

1.- Μερική και περιστροφική (ή εκ της περιτροπής) απεργία

Αυτού του είδους η απεργία χαρακτηρίζεται από την παύση εργασίας ορισμένων μισθωτών ή μονάδων παραγωγής με αποτέλεσμα, λόγω της σπουδαιότητας της εργασίας των πρώτων και της παραγωγικής αλληλεξάρτησης των δεύτερων, να επιτυγχάνεται αποτέλεσμα γενικής απεργίας. Τέτοια παραδείγματα είναι η απεργία πιλότων ή ιπτάμενων μηχανικών αεροπορικής εταιρίας ή χειριστών ηλεκτρονικών υπολογιστών σε τράπεζες. Η μερική απεργία είναι μια πολύ αποτελεσματική μορφή απεργίας γιατί προκαλεί στον εργοδότη μεγαλύτερη ζημία από τη συνηθισμένη απεργία. Οι ελάχιστοι μισθωτοί που απεργούν, χάνουν βέβαια την αξίωση για το μισθό, το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού, όμως, που προσφέρει φαινομενικά την εργασία του στον εργοδότη, ενώ γνωρίζει πως ο τελευταίος δεν μπορεί να την αποδεχτεί, διατηρεί την αξίωσή του για το μισθό. Το αποκορύφωμα αυτής της απεργίας είναι η κυκλική ή διαδοχική απεργία όπου τα διάφορα τμήματα της επιχείρησης απεργούν διαδοχικά, αλλά η επιχείρηση μένει πάντα κλειστή²⁷.

---

²⁶ Βλ. Εφαθ. 5817/85 ΔΕΝ 1985, σελ. 899 Μον. Πρωτ. Λαμ. 60/1986 ΔΕΝ 1986, σελ. 680, Μον. Πρωτ. Βολ. 69/1986 ΕΕΔ 1986, σελ. 709.

²⁷ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 505, Κυρίτση, όπ. παρ. σελ. 81.

2.- Στάσεις Εργασίας και διαλείπουσα απεργία

Αυτού του είδους η απεργία πραγματοποιείται με μερική διακοπή της εργασίας, μη καλύπτουσα ολόκληρο το συμβατικό ωράριο²⁸. Οι στάσεις εργασίας μπορεί να επαναλαμβάνεται μέσα στην ίδια μέρα ή βδομάδα ή μια φορά ανά βδομάδα κ.ο.κ. Το ότι οι στάσεις εργασίας αποτελούν μορφή απεργίας έχει κριθεί νομολογιακά. Η τεχνική των στάσεων εργασίας προσομοιάζει αυτής της μερικής απεργίας. Οι απεργοί πλήττουν καίρια τον εργοδότη ακινητοποιώντας την επιχείρηση σε ώρες αιχμής, όπου η αποδοτικότητα της εργασίας και η παραγωγικότητα της επιχείρησης είναι πολύ υψηλή, χάνοντας μικρό μόνο μέρος του ημερομισθίου τους που αντιστοιχεί στο χρόνο αποχής.

3.- Λευκή Απεργία

Η λευκή απεργία δε συνίσταται στην πλήρη αποχή από την εργασία, αλλά στη μετάβαση και παραμονή στον τόπο αυτής καθ' όλο τον κανονικό χρόνο της εργασίας και στην παροχή εργασίας με μείωση όμως του ρυθμού απόδοσης αυτής. Η εργασία, δηλαδή, που παρέχεται είναι μειωμένης ποσότητας σε σχέση με το συνηθισμένο. Μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές: επιβράδυνση του ρυθμού εργασίας, επίδειξη υπερβολικού πλην όμως φαινομενικού ζήλου σε τήρηση διαφόρων κανονισμών και τυπικών διατυπώσεων, ώστε να δημιουργούνται δυσχέρειες και μείωση της αποδοτικότητας καθώς και η σύντομη διακοπή εργασίας, χωρίς εγκατάλειψη του χώρου εργασίας.

Όμως, στη λευκή απεργία δεν συμπεριλαμβάνονται η μείωση της ποιότητας της εργασίας με παραγωγή ελαττωματικών προϊόντων ή την καταστροφή εργαλείων και πρώτων υλών της επιχείρησης. Γιατί τα μέσα αυτά αποτελούν σαμποτάζ ή μπούκοτάζ.

Αμφισβήτηση έχει υπάρξει στο παρελθόν για τη νομιμότητα της λευκής απεργίας²⁹. Κατά την κρατούσα, σήμερα, άποψη η λευκή απεργία αποτελεί

---

²⁸ Βλ. Γιαλιτάκη, όπ. παρ. σελ. 90.

²⁹ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 507, υποσημείωση I, όπου παρατίθεται αναλυτική αρθρογραφία υποστηρικτών της άποψης ότι η λευκή απεργία ως συλλογική και προσχεδιασμένη μείωση

νόμιμη μορφή απεργίας με κάποιες ιδιομορφίες σε σχέση με την κλασική μορφή απεργίας αλλά και εδώ έχουμε στην ουσία το στοιχείο της αποχής από την εργασία.

γ) Ανάλογα με το φορέα που αναλαμβάνει την ευθύνη της:

1.- Συνδικαλιστική Απεργία

Στην περίπτωση αυτή, η απεργία πραγματοποιείται με την καθοδήγηση κάποιας συνδικαλιστικής οργάνωσης. Δικαίωμα συμμετοχής σε αυτήν έχει και ο μη συνδικαλισμένος μισθωτός³⁰.

2.- Μη συνδικαλιστική ή αδέσποτη απεργία

Η για αγωνιστικό σκοπό ομαδική αποχή από την εργασία ή η μη εκπλήρωση υποχρέωση που απορρέουν από τις ατομικές συμβάσεις εργασίας, όταν δεν έχει αποφασιστεί από νόμιμα συνεστημένη συνδικαλιστική οργάνωση συνηθίζεται να αποκαλείται «αδέσποτη» ή «άγρια απεργία»³¹. Το Σύνταγμα όμως (α. 23 § 2 Σ) δεν επιτρέπει την αδέσποτη απεργία, γιατί οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και μόνο, κατ' αυτό φέρουν την ευθύνη της απόφασής τους για απεργία, για την κήρυξή της και τη νομιμότητά της διεξαγωγής της.

Έτσι, για την αποκατάσταση της ζημιάς που προκάλεσε η παράνομη απεργία μπορούν να ενταχθούν μόνο οι υπαίτιες οργανώσεις και όχι οι μεμονωμένοι μισθωτοί, οι οποίοι φέρουν μόνο την ευθύνη της άσκησης του δικαιώματός τους για συμμετοχή. Η από νόμιμα συστημένη συνδικαλιστική οργάνωση μεταγενέστερη ανάληψη της ευθύνης «αδέσποτης» απεργίας δεν την καθιστά αναδρομικά νόμιμη αλλά έτσι νομιμοποιείται μόνο για το μέλλον (ex nunc)³².

δ) Ανάλογα με του αποδέκτη των αιτημάτων της:

1.- Πολιτική Απεργία

Η απεργία που γίνεται με σκοπούς πολιτικούς και λόγους που σχετίζονται με την πολιτική και τους πολιτικούς ανταγωνισμούς ή η απεργία η

της ποσότητας της εργασίας, αποτελεί αθέτηση των ατομικών συμβάσεων εργασίας και άρα πράξη παράνομη.

³⁰ Βλ. και άρθρο 20 παρ. 1 του Ν. 1264/1982.

³¹ Βλ. Παπασταύρου, όπ. παρ. σελ. 63.

³² Έτσι Λεβέντης, όπ. παρ., σελ. 512, Γιαλιτάκη, όπ. παρ. σελ. 90.

οποία για την ικανοποίηση των αιτημάτων της στρέφεται κατά του κράτους. Αποδέκτης των αιτημάτων της είναι νοητό να είναι η νομοθετική, η εκτελεστική ή ακόμη και η δικαστική εξουσία³³. Τα προβαλλόμενα αιτήματα μπορεί να είναι ευθέως ή συγκεκριμενοποιημένα πολιτικά. Άρα, απεργία που στρέφεται κατά του κράτους – εργοδότη (fiscus) και διεκδικεί τη βελτίωση των όρων εργασίας δεν είναι πολιτική. Αντίθετα, απεργία που στρέφεται κατά του ιδιώτη – εργοδότη, διεκδικώντας αιτήματα που ανήκουν σε αποκλειστική ρυθμιστική εξουσία του κράτους είναι πολιτική. Έτσι, ο εργοδότης δεν μπορεί να τερματίσει την απεργία με αποδοχή των αιτημάτων των απεργών, διότι η απεργία χρησιμοποιείται ως μέσο άσκησης πίεσης στη βούληση τρίτου, δηλαδή της κυβέρνησης³⁴. Οι πολιτικές, όμως, εξουσίες, ασκούνται κατά το Σύνταγμα στο όνομα ολόκληρου του Ελληνικού Λαού και με τις εκλογές νομιμοποιούνται το νομοθετικό σώμα και οι κυβερνήσεις να ασκήσουν τις εξουσίες στο κράτος χωρίς πιέσεις και επιρροές να ακολουθήσουν το πρόγραμμά τους σύμφωνα με τις πολιτικές τους αρχές και να λαμβάνουν ελεύθερα και με την πολιτική τους ευθύνη τις αποφάσεις που θα εξυπηρετήσουν το γενικότερο συμφέρον και το κοινωνικό σύνολο. Η πίεση που ασκεί η πολιτική απεργία μπορεί να νοθεύσει αυτές τις διαδικασίες που στηρίζονται στη λαϊκή κυριαρχία και στην υπηρεσία του γενικότερου συμφέροντος. Γι' αυτό το λόγο, η πολιτική απεργία κρίνεται διεθνώς απαγορευμένη³⁵.

2.- Εργασιακή – Πολιτική Απεργία

Αν η απεργία υποστηρίζει οικονομικά, εργασιακά, γενικά, ασφαλιστικά, κοινωνικά, συνδικαλιστικά αιτήματα που μόνο το κράτος είναι σε θέση να ρυθμίσει όπως το νόμιμο ωράριο, τότε αυτή η απεργία έχει μικτό χαρακτήρα. Έχει γίνει δεκτό νομολογιακά πως είναι νόμιμη, έστω κι αν στρέφεται κατά της νομοθετικής εξουσίας³⁶. Κατ' άλλη γνώμη οι απεργία αυτή είναι νόμιμη μόνο εφόσον έχει το χαρακτήρα απεργίας διαμαρτυρίας, που είναι και περιορισμένης

³³ Βλ. Καρακατσάνη, *όπ. παρ.* σελ. 262.

³⁴ Βλ. Κυρίτση, *όπ. παρ.* σελ. 183.

³⁵ Βλ. Καρακατσάνη, *όπ. παρ.* σελ. 263.

³⁶ Βλ. Εφ. Αθ. 5817/1985, ΔΕΝ 1985, σελ. 899, Μον. Πρωτ. Αθ. 1950/1983 ΔΕΝ 1983 σελ. 712, Μον. Πρωτ. Αθ. 920/1983 ΔΕΝ 1983, σελ. 343.

χρονικής διάρκειας, μάλιστα. Πολιτική, όμως, απεργία που στρέφεται κατά της δικαστικής εξουσίας και επιδιώκει να επηρεάσει την κρίση της, έστω και επί εργατικής διαφοράς, είναι παράνομη για να προσβάλλει η δικαστική ανεξαρτησία³⁷.

3.- Απεργία Αλληλεγγύης

Το άρθρο 19 § 1 ν. 1264/1982 ορίζει πως το απεργιακό δικαίωμα ασκείται και ως «εκδήλωση αλληλεγγύης για τους αυτούς σκοπούς». Δηλαδή, η απεργία αλληλεγγύης δεν περιέχει αυτοτελές αίτημα των εργαζομένων κατά του εργοδότη που προσβάλλει, αλλά γίνεται για να υποστηρίξει τα συλλογικά αιτήματα άλλων μισθωτών και κινείται στο συλλογικό πλαίσιο των σχέσεων μισθωτών - εργοδοτών³⁸. Μπορεί να είναι απεργία εσωτερικής αλληλεγγύης που επιδιώκει, δηλαδή, την υποστήριξη άλλης απεργίας, η οποία πραγματοποιείται από άλλη συνδικαλιστική οργάνωση κατά του κοινού εργοδότη. Μπορεί, όμως, να είναι και εξωτερικής αλληλεγγύης που αποβλέπει, δηλαδή, στη συμπαράσταση σε άλλη απεργία, που διεξάγεται από άλλη οργάνωση και στρέφεται κατά άλλου εργοδότη, οπότε και η δυνατότητα ικανοποίησης των αιτημάτων ΔΕΝ εξαρτάται από τον πληττόμενο εργοδότη αλλά από τρίτο. Οπότε μπορεί, μόνο, να γίνει δεκτή ως βραχύχρονη απεργία διαμαρτυρίας³⁹.

Επιπλέον, προϋπόθεση για κήρυξη απεργίας αλληλεγγύης είναι να πραγματοποιείται ήδη άλλη απεργία (κύρια) και η οποία να είναι νόμιμη όπως και να συντρέχουν νομιμοποιητικοί λόγοι της απεργίας αλληλεγγύης, π.χ. η έκβαση της κύριας απεργίας να έχει επιπτώσεις στα συμφέροντα αυτών που κάνουν την απεργία αλληλεγγύης.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί πως κατά το άρθρο 19 § 1 εδ. β' του ν. 1264/1982, το απεργιακό δικαίωμα μπορεί να ασκηθεί και ως «εκδήλωση αλληλεγγύης εργαζομένων επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων που εξαρτώνται από πολυεθνικές προς εργαζομένους σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ή στην έδρα της ίδιας πολυεθνικής εταιρίας και εφόσον η έκβαση της απεργίας των

³⁷ Βλ. Καρακατσάνης, όπ. παρ. σελ. 264.

³⁸ Βλ. Καρακατσάνη, όπ. παρ. σελ. 263.

³⁹ Βλ. Παπασταύρου, όπ. παρ. σελ. 47 επ.

τελευταίων θα έχει άμεσες επιπτώσεις στα οικονομικά και εργασιακά συμφέροντα των πρώτων». Στην περίπτωση αυτή, η νομιμότητα της απεργίας διεθνούς αλληλεγγύης θα κριθεί από το δίκαιο της χώρας πραγματοποίησής της και εξαρτάται από τη διευθέτηση του προδικαστικού ζητήματος της νομιμότητας της κύριας απεργίας, από το δίκαιο της χώρας διεξαγωγής της⁴⁰.

V.- ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Για το ποιοι είναι οι φορείς του δικαιώματος της απεργίας έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες, σημαντικότερες των οποίων οι κάτωθι:

Κατά την κρατούσα μάλλον, στην θεωρία άποψη⁴¹, φορείς του δικαιώματος είναι όλοι όσοι τελούν σε σχέση εξαρτημένης εργασίας, ημεδαποί και αλλοδαποί, ανεξάρτητα αν είναι μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων αρκεί να υπάρχει ρητή απόφασή τους κατά το 23 § 2 Σ. Από την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας αποκλείονται ρητά οι δικαστικοί λειτουργοί και όσοι υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας ενώ φαίνεται πως ο συντακτικός νομοθέτης υπολαμβάνει κατά μείζονα λόγο ως δεδομένο πως φορείς του δικαιώματος αυτού δεν είναι στρατιωτικοί⁴². Ειδικοί περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν σε υπαλλήλους Δημοσίου, ΟΤΑ και άλλων Ν.Π.Δ.Δ. καθώς και στο προσωπικό των δημοσίου χαρακτήρα ή κοινωφελών επιχειρήσεων, εφόσον η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, χωρίς πάντως να φτάνουν ως την κατάργηση ή την παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματος.

Όσον αφορά, τώρα, τους ελεύθερους επαγγελματίες θα πρέπει να θεωρηθεί πως κι αυτοί είναι φορείς της συνδικαλιστικής ελευθερίας που κατοχυρώνεται σε 23 §1 Σ και άρα και του δικαιώματος της συνδικαλιστικής αγωνιστικής δράσης.

---

⁴⁰ Τραυλού – Τζανετάτου Δ., Η απεργία αλληλεγγύης σε πολυεθνικές επιχειρήσεις. Συμβολή στη μελέτη των απεργιών με διεθνή διάσταση. Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1995, σελ. 36 επ.

⁴¹ Την άποψη αυτή εκφράζουν: Χρυσόγονος, Λεβέντης, Καρακατσάνης, Κουκιάδης.

⁴² Βλ. Χρυσόγονου, όπ. παρ. σελ. 499.

Τέλος, το δικαίωμα της απεργίας μπορεί να παραχωρηθεί σε εργαζομένους, οι οποίοι δεν απασχολούνται με σύμβαση μεν, με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας αλλά με άλλου είδους σχέση, παρά ταύτα όμως παρέχουν την εργασία τους υπό συνθήκες εξάρτησης και εμφανίζουν ανάγκη προστασίας αντίστοιχη με αυτήν των εργαζομένων⁴³.

Κατ' άλλη στη θεωρία γνώμη⁴⁴, φορείς του δικαιώματος της απεργίας είναι τόσο οι εργαζόμενοι ως άτομα όσο και οι συνδικαλιστικές τους οργανώσεις. Πρόκειται, δηλαδή, και για δικαίωμα συλλογικό της συνδικαλιστικής οργάνωσης και ατομικό, του κάθε εργαζόμενου.

Κατά μία τρίτη άποψη, λαμβάνοντας ως βάση ή διατύπωση του άρθρου 23 § 2 Σ κατά την οποία το απεργιακό δικαίωμα ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις, υποστηρίζεται πως το Σύνταγμα θέλησε τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των μισθωτών ως υποκείμενο του απεργιακού δικαιώματος. Οι θιασώτες της άποψης αυτής επικαλούνται και το άρθρο 4 § 6 ν. 1876/1990 κατά το οποίο προβλέπεται πως στη διάρκεια των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και της διαδικασίας μεσολάβησης και διαιτησίας «οι συνδικαλιστικές οργανώσεις διατηρούν το δικαίωμα της απεργίας»⁴⁵. Η άποψη αυτή διακρίνει μεταξύ δύο δικαιωμάτων: αφενός του δικαιώματος της απεργίας που ανήκει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και η άσκησή του είναι δυνατή μόνο κατά τρόπο συλλογικό και αφετέρου του ατομικού δικαιώματος της απεργίας κάθε μισθωτού χωριστά, που μπορεί μέσω της μονομερούς του ενέργειας να επιφέρει αναστολή των ενοχικών του υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση εργασίας. Πρόκειται δηλαδή για δύο διαφορετικά δικαιώματα που υπάρχουν στον ίδιο χώρο, το καθένα με άλλο περιεχόμενο και άλλο φορέα.

Αποδέκτες του δικαιώματος της απεργίας είναι το κράτος και οι εργοδότες. Ο ρόλος του κράτους στην ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων είναι αποφασιστικός. Η δομή και η λειτουργία των εργασιακών σχέσεων

---

⁴³ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. σελ. 67. Τέτοιο παράδειγμα παραχώρησης του δικαιώματος απεργίας αποτελεί το άρθρο 1 § 2 ν. 1876/1990.

⁴⁴ Βλ. Δαγτόγλου, όπ. παρ., σελ. 877 επ.

⁴⁵ Βλ. Παπασταύρου, όπ. παρ, σελ. 36.

επηρεάζεται άμεσα από την κρατική εξουσία κάτι που εκφράζεται και επιβεβαιώνεται συνταγματικά από μια σειρά διατάξεων στις απάτες προβλέπεται η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει την εργασία, φροντίζοντας για την απασχόληση και την ηθική εξύψωση των εργαζομένων, η δυνατότητά του να ρυθμίζει τους γενικούς όρους εργασίας (α. 22 §§1, 2 Σ) και γενικότερα να προγραμματίζει και να συντονίζει την οικονομική ζωή, με σκοπό την παγίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικότερου συμφέροντος (106 § 1 Σ), οι οποίες ταυτόχρονα συνθέτουν τις ερμηνευτικές συντεταγμένες για τον προσδιορισμό του πεδίου νόμιμης άσκησης του δικαιώματος απεργίας και από την πλευρά του αποδέκτη⁴⁶.

Επίσης, αποδέκτης του δικαιώματος της απεργίας είναι ο εργοδότης, αφού η σχέση εξαρτημένης εργασίας εμπεριέχει την άσκηση οικονομικής εξουσίας από αυτόν. Γι' αυτό το λόγο υφίσταται αυξημένη ανάγκη προστασίας της και η θεωρία περί «τριτενέργειας» των ατομικών δικαιωμάτων βρίσκει πεδίο εφαρμογής και εδώ.

VI.- ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Οι γενικές οριοθετήσεις αποτελούν θεμελιώδεις κανόνες της συνολικής έννομης τάξης και εφαρμόζονται τόσο στα «ανεπιφύλακτα» όσο και στα «περιορισμένα» δικαιώματα, ανεξαρτήτως τυχόν προβλεπόμενων ειδικών οριοθετήσεων. Οι γενικές οριοθετήσεις εντοπίζονται στα άρθρα 5 § 1 και 25 του Συντάγματος⁴⁷. Πιο συγκεκριμένα:

α) Η γενική οριοθετική ρήτρα του άρθρου 5 § 1 Σ:

Το άρθρο 5 § 1 Σ ορίζει πως «καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει σε κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον εν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη. Κατά τη θεωρία της γενικής

⁴⁶ Βλ. Τραυλός – Τζανετάτος Δ., Απεργία και ασφαλιστικά μέτρα. Ανάτυπο από την έκδοση της σειράς «Συλλογικές εργασίες Β – 1981 της Εταιρίας δικαίου εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης», Αθήνα 1981, σελ. 15 επ.

⁴⁷ Βλ. Δημητρόπουλου, όπ. παρ. σελ. 61.

εφαρμογής, η οριοθετική αυτή τριάδα εφαρμόζεται ανεξαιρέτως σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα άρα και στο δικαίωμα της απεργίας⁴⁸.

Σύμφωνα με την αρχή της συνταγματικής νομιμότητας η γενικότερη δράση των κοινωνιών του δικαίου πρέπει να είναι σύμφωνη και με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτό νόμους. Κάθε ανθρώπινη δράση πρέπει να εναρμονίζεται με το Σύνταγμα και με όλες τις διατάξεις του κοινού δικαίου που εξειδικεύουν τις συνταγματικές.

Χαρακτήρα γενικής οριοθέτησης αποκτούν και τα «δικαιώματα των άλλων», η λεγόμενη ρήτρα της κανονικότητας που κατά κάποιο τρόπο περιέχεται στην αρχή της συνταγματικής νομιμότητας. Η τρίτη, τώρα, οριοθετική ρήτρα που εισάγει το άρθρο 5 § 1 Σ είναι τα χρηστά ήθη. Τα χρηστά ήθη αναδεικνύουν τη συμπεριφορά του έντιμου ανθρώπου που ενισχύει την εμπιστοσύνη μεταξύ των κοινωνιών του δικαίου. Η έννοια των χρηστών ηθών διαχέεται σε ολόκληρη την έννομη τάξη και σε κάθε μερικότερη δικαϊκή περιοχή, στην οποία και προσλαμβάνει ειδικότερη μορφή⁴⁹.

Σε ό,τι αφορά το δικαίωμα της απεργίας και αυτή εντάσσεται σε ένα σύστημα με χαρακτηριστικό της γενικής περιχαράκωσης της από το Σύνταγμα, τα δικαιώματα των άλλων και τα χρηστά ήθη. Τέτοια π.χ. οριοθέτηση προκύπτει από το δικαίωμα ιδιοκτησίας του εργοδότη στα μέσα παραγωγής (δικαίωμα των άλλων)⁵⁰.

Όμως, το σωστό είναι να δεχτεί κανείς πως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση ισοτιμίας αξιολογικής, σαν προϊόντα της ίδιας κυριαρχικής συντακτικής βούλησης, οπότε σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί πως τα δύο δικαιώματα συγκρούονται.

Τα χρηστά ήθη, τώρα, επιβάλλουν φειδώ στις ζημιές που θα προξενηθούν στην άλλη πλευρά. Δεν πρέπει να προσβάλλονται άλλα συμφέροντα της επιχείρησης εκτός από αυτά που συνδέονται με τις εργασιακές

---

⁴⁸ Βλ. Δημητρόπουλου Α., Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Ημίτομος Ι, σελ. 176, υποσημ. 158.

⁴⁹ Βλ. Δημητρόπουλου Α., όπ. παρ., σελ. 186 επ.

⁵⁰ Βλ. Τραυλού – Τζανετάτου, όπ. παρ., σελ. 28 επ.

σχέσεις. Επίσης, τα χρηστά ήθη επιβάλλουν να συνεκτιμηθούν και συμφέροντα τρίτων προπαντός του κοινωνικού συνόλου και το γενικότερο συμφέρον⁵¹.

β) Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος:

Το άρθρο 25 § 3 Σ ορίζει πως «η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται» και αυτή η διάταξη, φυσικά, οριοθετεί την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας. Πιο συγκεκριμένα, κατάχρηση δικαιώματος είναι η νομότυπη πλην υπερβολική και γι' αυτό μη ανεκτή από την έννομη τάξη άσκηση δικαιώματος. Η έννοια αυτή δεν αναπτύσσει μόνο κατεύθυνση κατά του κράτους, σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρία, αλλά και διαπροσωπική ενέργεια, δηλαδή αναπτύσσεται και στην περιοχή του ιδιωτικού δικαίου.

Μετά την θέση σε ισχύ του Συντάγματος του 1975, θεσπίστηκε ο ν. 330/76 ο οποίος στο άρθρο 33 απαγόρευσε την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της απεργίας ενώ ο ν. 1264/1982 που τον αντικατέστησε δεν περιέλαβε διάταξη που να την απαγορεύει ευθέως, ωστόσο, όμως, την αναγνώρισε έμμεσα στο άρθρο 14 §10 κατά το επιτρέπεται η καταγγελία της σχέσης εργασίας προστατευόμενου συνδικαλιστικού στελέχους και σε περίπτωση συμμετοχής του σε απεργία που κρίθηκε με δικαστική απόφαση μη νόμιμη ή καταχρηστική.

Στη νομολογία εμφανίστηκαν δύο τάσεις ως προς το ζήτημα του εντοπισμού του κανόνα που μπορεί να θεμελιώσει το νομικό ισχυρισμό της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της απεργίας. Η πρώτη τάση δέχεται ανεπιφύλακτα τη γενική ρήτρα του άρθρου 281 ΑΚ, αναγνωρίζοντας στα κριτήρια που αυτή θέτει το προνόμιο της εφαρμογής τους για τον έλεγχο της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της απεργίας⁵². Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 281 ΑΚ, απαγορεύει την άσκηση του δικαιώματος, αν υπερβαίνει προφανώς τα επιβαλλόμενα από την καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή τον κοινωνικό και οικονομικό σκοπό του δικαιώματος όρια. Σύμφωνα με τη νομολογιακή αυτή αντίληψη, οι σχετικοί δικανικοί συλλογισμοί επιχειρούν

---

⁵¹ Βλ. Καρακατσάνη, όπ. παρ. σελ. 250, 252.

⁵² Ενδεικτικές της πρώτης αυτής φάσης είναι: ΑΠ 1292/1983 ΝοΒ 1984 σελ. 1024, Πρωτ. Αθ. 2887/1985 ΕΕργΔ 1986, σελ. 216, ΕφΑθ 1702/1985 ΕΕργΔ 1985, σελ. 468, Πρωτ. Αθ. 1067/1985 ΕΕργΔ 1985, σελ. 476, Πρωτ. Αθ. 1048/1985 ΕΕργΔ 1985, σελ. 488 κ.ο.κ.

έναν περίεργο συνδυασμό του άρθρου 25 § 3 με το άρθρο 281 ΑΚ, όπου η ιεραρχικά υποδεέστερη διάταξη χρησιμοποιείται ως κριτήριο της ερμηνείας της συνταγματικής διάταξης. Έτσι, όμως, οι γενικές και αόριστες έννοιες της καλής πίστης και των χρηστών ηθών αναγορεύονται σε γενικό περιορισμό των συνταγματικών δικαιωμάτων, αναιρώντας ουσιαστικά τον κανόνα πως ό,τι δεν απαγορεύεται επιτρέπεται με αποτέλεσμα πρακτικά να οδηγούμαστε σε κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας. Γιατί, στις περισσότερες περιπτώσεις που άγονται προς δικαιοδοτική κρίση, η απεργία καταλήγει να θεωρηθεί καταχρηστική και άρα απαγορευμένη.

Υποστηρίζεται μάλιστα και εύλογα πως η «αναλογική εφαρμογή» της γενικής ρήτρα του άρθρου 281 ΑΚ δεν είναι ούτε πρόσφορη και ως εκ τούτου ούτε επιτρεπτή αφού το άρθρο 281 ΑΚ παρεμβαίνοντας στην «σύγκρουση» μεταξύ αντίθετων ιδιωτικών δικαιωμάτων επιδιώκει την κοινωνικοποίησή της υπέρ του ασθενέστερου μέρους ενώ το άρθρο 25 § 3 Σ επιχειρεί να προστατεύει και το ισχυρότερο μέρος δηλαδή το κράτος από τυχόν καταχρηστική άσκηση δικαιωμάτων των εξουσιαζομένων από αυτό⁵³.

Η δεύτερη τάση που έχει αναπτυχθεί νομολογιακά δεν επιτρέπει αναλογική εφαρμογή σε όλη την έκταση της διάταξης του άρθρου 281 ΑΚ⁵⁴, δεδομένου πως η διάταξη αυτή επιχειρεί να προστατεύσει ιδιωτικά συμφέροντα (περιουσιακά και οικογενειακά) από την καταχρηστική άσκηση άλλων ιδιωτικών δικαιωμάτων, ενώ το άρθρο 25 § 3 Σ αποσκοπεί και στην προστασία του εξ ορισμού και καταφανώς ισχυρότερου μέρους, δηλαδή της κρατικής εξουσίας. Αλλά αφού το άρθρο 25 § 3 Σ δεν προσδιορίζει το ίδιο τα κριτήρια ελέγχου της καταχρηστικότητας, το κενό πρέπει να πληρωθεί με κριτήρια που πρέπει να αναζητηθούν προέχοντος στα πλαίσια των συνταγματικών ρυθμίσεων, ιδίως αυτής του άρθρου 5 § 1 Σ⁵⁵. Έτσι, η τάση αυτή υιοθετεί μια σύμφωνη με το Σύνταγμα (5 § 1 Σ) ερμηνεία του νόμου (281

---

⁵³ Βλ. Τραυλλού – Τζανετάτου, *όπ. παρ.*, σελ. 25 επ.

⁵⁴ Ενδεικτικές της δεύτερης αυτής τάσης είναι: Ειρ. Αθ. 333/1980 ΕΕργΔ 1980, σελ. 538, Ειρ. Αθ. 967/1980 ΕΕργΔ. 1980, σελ. 356.

⁵⁵ Βλ. Πρωτ. Θεσ/νίκη 3729/1979 ΕΕργΔ 1979, σελ. 820 η οποία προχωρεί στην πλήρωση του άρθρου 25 § 3 Σ με τα κριτήρια του άρθρου 5 § 1 Σ.

ΑΚ), και είναι διστακτική ως προς την πλήρη απόρριψη κάθε δυνατότητας προσφυγής και χρησιμοποίησης της γενικής ρήτρας του ΑΚ.

Κατά η μάλλον κρατούσα στην θεωρία άποψη⁵⁶, η έννοια της κατάχρησης του άρθρου 25 § 3 Σ πρέπει να θεωρηθεί ότι περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου το δικαίωμα ασκείται πρόδηλα για σκοπό διαφορετικό από εκείνον για τον οποίο έχει θεσπισθεί, όταν δηλαδή ο αλλότριος σκοπός είναι εμφανής από γεγονότα εξωτερικά, υπαρκτά και αδιαμφισβήτητα και όχι να τεκμηριώνεται με βάση ψυχολογικές κρίσεις και διαγνώσεις. Έτσι, π.χ. η εκτίμηση για το αν μια απεργία είναι καταχρηστική εξαρτάται από το αν αυτή αποσκοπεί στη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων των εργαζομένων ή σε άλλους στόχους, όπως η ανατροπή κυβερνήσεως. Αντίθετα, τυχόν δυσαναλογία των αιτημάτων με την απειλούμενη ζημιά του εργοδότη ή την μείωση της ανταγωνιστικότητας – της επιχείρησης δε συνεπάγονται καθαυτές καταχρηστικότητα.

Σειρά περιπτώσεων νομολογιακά όπου κρίνεται πως η απεργία είναι καταχρηστική είναι οι ακόλουθες⁵⁷: όταν τα αιτήματα είναι προδήλως παράνομα ή παράλογα, ιδίως όταν είναι αντίθετα σε κανόνες δημόσιας τάξης, όταν από την ικανοποίηση των αιτημάτων αυτών είναι δυνατό να επέλθει πλήρης καταστροφή ή ανεπανόρθωτη βλάβη ή πολύ μεγάλη ζημιά στην επιχείρηση του εργοδότη⁵⁸, όταν τα αιτημάτων απεργών τελούν σε πρόδηλη δυσαναλογία με την απειλούμενη ή επερχόμενη από την απεργία ζημιά του εργοδότη και του κοινωνικού συνόλου⁵⁹ και όταν η απεργία συνοδεύεται από την κατάληψη των χώρων εργασίας και την παρακώλυση των μισθωτών που δεν μετέχουν στην απεργία, αν οι πράξεις αυτές έχουν ως αφετηρία ή συνδικαλιστική οργάνωση που κήρυξε την απεργία⁶⁰.

Η νομολογιακή αυτή παραγωγή έχει δεχτεί πάντως επικρίσεις από τη θεωρία. Από τις παραπάνω περιπτώσεις μόνο σε αυτές της πλήρους καταστροφής ή ανεπανόρθωτης βλάβης ή πολύ μεγάλης ζημίας στην

⁵⁶ Έτσι Ληξουριώτης, *όπ. παρ.*, σελ. 253, Χρυσόγονος, *όπ. παρ.* σελ. 72.

⁵⁷ Βλ. Χρυσόγονο, *όπ. παρ.*, σελ. 496.

⁵⁸ Βλ. ΑΠ 75/1998 ΕλλΔνη 1990, σελ. 1364.

⁵⁹ Βλ. Απ 1242/1983 ΝοΒ 1984, σελ. 1024, ΕφΑθ 1048/1990 ΕλλΔνη 1993, σελ. 87.

⁶⁰ Βλ. ΕφΑθ 7807/1991 ΕλλΔνη 1993, σελ. 110.

επιχείρηση του εργοδότη και στην πρόκληση οικονομικής καταστροφής της επιχείρησης μπορεί να γίνει λόγος για απεργία που δεν εξυπηρετεί τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων των εργαζομένων, αφού δε μπορεί να αποτελεί τέτοιο συμφέρον η καταστροφή της επιχείρησης και η συνακόλουθη απώλεια των θέσεων εργασίας.

VII.- ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

α) Οι συνταγματικοί περιορισμοί:

Θεσπίζονται, λοιπόν, περιορισμοί στο δικαίωμα της απεργίας από το ίδιο το Σύνταγμα και συγκεκριμένα στο άρθρο 23 § 2 Σ εδ. β', το οποίο ορίζει πως «απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή σε δικαστικούς λειτουργούς και σε αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας». Επίσης, αυτονόητο είναι να απαγορεύεται η απεργία σε υπηρετούντες στο λιμενικό σώμα και στους πολιτικούς δημοσίου υπαλλήλους των σωμάτων ασφαλείας⁶¹ λόγω της ειδικής εξουσιαστικής σχέσης των προσώπων αυτών με το Κράτος.

β) Οι Νομοθετικοί Περιορισμοί – η επιφύλαξη νόμου:

Είναι οι περιορισμοί που το Σύνταγμα επιτρέπει, αλλά εισάγονται με την κοινή νομοθεσία⁶². Δηλαδή, η λεγόμενη «επιφύλαξη νόμου», που δεν έχει βέβαια την έννοια της εν λευκώ εξουσιοδότησης αλλά τελεί υπό βασικούς περιορισμούς που εξασφαλίζουν τον πυρήνα του θεμελιώδους δικαιώματος και τον περιορισμό της νομοθετικής παρέμβασης στα πλαίσια του συνταγματικά θεμελιωμένου σκοπού που καλείται να υπηρετήσει⁶³.

Τέτοια επιφύλαξη νόμου υπάρχει στο άρθρο 23 § 2 εδ. γ' Σ όπου προβλέπεται πως το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων

⁶¹ Βλ. Γνωμ. ΝΣΚ (Ολομ.) 263/1978 ΕΕΔ 1978, σελ. 771.

⁶² Βλ. Δημητρόπουλου Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, σελ. 72.

⁶³ Βλ. Τσάτσο, όπ. παρ., σελ. 240.

υπαλλήλων, των υπαλλήλων οργανισμών τυπικής αυτοδιοίκησης, των υπαλλήλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και του προσωπικού κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση ζωτικών αναγκών του κανονικού συνόλου υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς που ο νόμος ορίζει. Είναι φανερό πως τη συνταγματική διάταξη περιλαμβάνει στην έννοια των δημοσίων υπαλλήλων και τους εργαζόμενους με σχέση ιδιωτικού δικαίου υπάλληλος του δημοσίου. Στην τέταρτη, μάλιστα, περίπτωση αναφέρεται γενικότερα το προσωπικό, από όπου συνάγεται πως υπάλληλοι νοούνται στο σύνολό τους όλοι όσοι συνδέονται με οποιουδήποτε είδους εργασίας με το δημόσιο, αδιάφορα αν έχουν την ιδιότητα του υπαλλήλου ή του εργάτη.

Οι νόμιμες διατάξεις που εξειδικεύουν τη συνταγματική είναι οι 19 § 2, 20 § 2 και 21 του ν. 1264/1982 καθώς επίσης και το α. 30 § 8 εδ. α', και το άρθρο 3 του ν. 2224/1994. Η πρώτη διάταξη ορίζει τις επιχειρήσεις, η λειτουργία των οποίων έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου: επιχειρήσεις παροχής υγειονομικών υπηρεσιών, νοσηλευτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις διύλισης, ύδατος, παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος ή καύσιμου αερίου, παραγωγής ή διύλισης ανάθαρτου πετρελαίου, μεταφοράς προσώπων και αγαθών από ξηρά, θάλασσα και αέρα, τηλεπικοινωνιών και ταχυδρομείων, ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, αποχέτευσης και απαγωγής ακάθαρτων υδάτων και λυμάτων, αποκομιδής και απόθεσης απορριμμάτων, φορτοεκφόρτωσης και αποθήκευσης εμπορευμάτων στα λιμάνια και κάθε είδους υπηρεσίες ή Τμήματα υπηρεσιών που ασχολούνται με την εκκαθάριση και πληρωμή των μισθών του προσωπικού του, κατά το α. 51 του ν. 1892/1990, δημοσίου τομέα. Στις επιχειρήσεις αυτές, η κήρυξη της απεργίας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν περάσουν τέσσερις πλήρεις μέρες από τη γνωστοποίηση των αιτημάτων και των λόγων που τα θεμελιώνουν στον εργοδότη, το Υπουργείο που ασκεί την εποπτεία και

το Υπουργείο Εργασίας. Η γνωστοποίηση των αιτημάτων και της αιτιολογίας γίνεται με έγγραφο που κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή⁶⁴.

Άλλωστε στις επιχειρήσεις αυτές, η συνδικαλιστική οργάνωση που κηρύσσει την απεργία έχει υποχρέωση να διαθέτει εκτός από το προσωπικό ασφαλείας για την ασφάλεια των εγκαταστάσεων της επιχείρησης και προσωπικό για αντιμετώπιση στοιχειωδών αναγκών του κοινωνικού συνόλου στην διάρκεια της απεργίας⁶⁵. Όσον αφορά, τώρα, τους δημοσίους υπαλλήλους ο νόμος προβλέπει γνωστοποίηση των αιτημάτων και των λόγων της τέσσερις πλήρης μέρες πριν, με έγγραφο που κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβέρνησης, στο Υπουργείο Οικονομικών, στο Υπουργείο που υπάγονται οι υπάλληλοι αυτοί και στις διοικήσεις των φορέων που εποπτεύονται από αυτό⁶⁶.

Τέλος, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των δημοσίων επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας υποχρεούνται πριν ασκήσουν το δικαίωμα απεργίας, να καλέσουν τον εργοδότη με έγγραφο, κοινοποιούμενο με δικαστικό επιμελητή, σε δημόσιο διάλογο για το αίτημα της απεργίας. Ο δημόσιος διάλογος διεξάγεται μέσα σε σαράντα οκτώ ώρες από την κοινοποίηση της πρόσκλησης, τις δε συζητήσεις διευθύνει μεσολαβητής από το σχετικό κατάλογο Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ)⁶⁷.

Το Σύνταγμα, όμως εκτός από τον έμμεσο νομοθετικό περιορισμό που εισάγει με την επιφύλαξη νόμου που μόλις αναπτύχθηκε, εισάγει στην ίδια διάταξη και περιορισμό του περιορισμού αυτού. Ως όρια ή περιορισμοί των περιορισμών νοούνται οι περιορισμοί που δεσμεύουν τον κοινό νομοθέτη κατά την εισαγωγή περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο συντακτικός μας νομοθέτης εισάγει έναν τέτοιο περιορισμό στο άρθρο 23 § 2 Σ: «οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φτάσουν ως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης του».

---

⁶⁴ Βλ. άρθρο 20 § 2 του ν. 1264/1982.

⁶⁵ Βλ. άρθρο 21 § 2 του ν. 1264/1982.

⁶⁶ Βλ. άρθρο 30 § 8 εδ. α' του ν. 1264/1982.

⁶⁷ Βλ. άρθρο 3 του ν. 2224/1994.

γ) Η αναστολή του δικαιώματος της απεργίας – το άρθρο 48 Σ:

Η κήρυξη κατάστασης πολιορκίας σύμφωνα με το άρθρο 48 §§ 1, 2 Σ αποτελεί γενικής σημασίας περιορισμό των ατομικών δικαιωμάτων. Με την διάταξη αυτή επιτρέπεται σε συγκεκριμένες εξαιρετικές περιπτώσεις η αναστολή ισχύος μιας σειράς συνταγματικών, διατάξεων μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα της απεργίας, το οποίο αίρεται ή περιορίζεται για ορισμένο χρόνο. Η αναστολή της ισχύος των συνταγματικών διατάξεων θεμελιώνεται στο λεγόμενο «δίκαιο της ανάγκης» για το λόγο δε αυτό επιτρέπεται μόνο για την αντιμετώπιση των εξαιρετικών περιπτώσεων που απαριθμούνται περιοριστικά στο 48 § 1 Σ⁶⁸.

δ) Πολιτική επιστράτευση των απεργών:

Το Σύνταγμα, γενικά απαγορεύει την αναγκαστική εργασία στο 22 § 3 Σ. Η αναγκαστική εργασία απαγορεύεται τόσο από τη Σύμβαση της Ρώμης (1950), όσο και από τις ΔΣΕ 29/1930 και 105/1957 που έχουν κυρωθεί στην χώρα μας με τον ν. 2079/1952 και το Ν.Δ. 4221/1961, αντίστοιχα. Ο κανόνας όμως αυτός κάμπτεται σε ορισμένες περιπτώσεις, οπότε και επιτρέπεται η αναγκαστική εργασία υπό την μορφή της επίταξης προσωπικών υπηρεσιών. Κατά το άρθρο 22 § 3: «ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την επίταξη προσωπικών υπηρεσιών σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της άμυνας της Χώρας ή επείγουσας κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία καθώς και τα σχετικά με την προσφορά προσωπικής εργασίας στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για την ικανοποίηση τοπικής αυτοδιοίκησης για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών». Κατά την διάρκεια της επίταξης προσωπικών υπηρεσιών δεν επιτρέπεται η έναρξη ή συνέχιση απεργίας⁶⁹.

Η επίταξη προσωπικών υπηρεσιών ρυθμίζεται από το Ν.Δ. 17/1974 «περί πολιτικής σχεδίασης εκτάκτου ανάγκης». Σε αυτό επιτρέπεται η πολιτική

⁶⁸ Βλ. Γεωργόπουλου Κ., Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 12^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2001, σελ. 621.

⁶⁹ Βλ. Λεβέντη, όπ. παρ. 589.

επιστράτευση των εργαζομένων που εκτελείται στα πλαίσια της γενικής ή μερικής πολιτικής κινητοποίησης, προς αντιμετώπιση, κατάστασης εκτάκτου ανάγκης. Στην πράξη, η πολιτική επιστράτευση των απεργών έχει εξελιχθεί σε μέσο περιορισμού του απεργιακού δικαιώματος, αφού κατά διαστροφή του Συντάγματος η κρατική εξουσία συνηθίζει να την χρησιμοποιεί για τον τερματισμό απεργιών και τον εξαναγκασμό των απεργών σε αναγκαστική εργασία⁷⁰.

Τα τελευταία χρόνια έγινε επανειλημμένα πολιτική επιστράτευση απεργών σε σοβαρές περιπτώσεις με επίκληση του γενικού συμφέροντος, του κινδύνου για την εθνική οικονομία ή την κοινωνική ζωή της χώρας ή τη δημόσια υγεία ή την αποδιοργάνωση των εναέριων συγκοινωνιών⁷¹.

VIII.- ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Η συμμετοχή μισθωτών σε νόμιμη απεργία έχει ως συνακόλουθο την αναστολή λειτουργίας της ατομικής σχέσης εργασίας. Αντίθετα, η συμμετοχή σε παράνομη απεργία αποτελεί, ουσιαστικά, παραβίαση της ατομικής σύμβασης εργασίας και έχει τις ίδιες συνέπειες.

Ο εργοδότης απαλλάσσεται από την παροχή μισθού όταν ο εργαζόμενος δεν εκπληρώνει την οφειλόμενη εργασία, όπως αυτή προκύπτει από τη σύμβαση εργασίας, λόγω της συμμετοχής του σε απεργία, ανεξαρτήτως του αν αυτή είναι νόμιμη ή παράνομη.

Κάτι τέτοιο είναι εύλογο αν λάβει κανείς υπόψιν ότι η σύμβαση εργασίας είναι αμφοτεροβαρής και εφόσον δεν παρέχεται εργασία, ο εργοδότης, με την ένσταση της μη εκπλήρωσης της σύμβασης (ΑΚ 374), απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής του ανταλλάγματος της εργασίας, δηλαδή του μισθού. Όταν αντίθετα, η απεργία έχει τη μορφή της στάσης εργασίας ή γενικότερα της περιοδικής αποχής, ο απεργός χάνει τις αποδοχές που αντιστοιχούν στο χρόνο της αποχής του. Όταν η απεργία έχει τη μορφή της ελαττωμένης παροχής, ο απεργός χάνει τις αποδοχές που

---

⁷⁰ Βλ. Παπασταύρου, όπ. παρ. 85.

⁷¹ Βλ. Καρακατσάνη, όπ. παρ. 230.

αντιστοιχούν στην εργασία που δεν παρασχέθηκε. Για κάθε εργάσιμη μέρα συμμετοχής σε απεργία εργαζομένου που εισπράττει μηνιαίο μισθό, δεν του οφείλεται το 1/20 ή το 1/25 του μισθού ανάλογα αν απασχολείται υπό καθεστώς πενθήμερης ή εξαήμερης εβδομαδιαίας εργασίας⁷².

Έτσι και κατά το άρθρο 30 § 7 του ν. 1264/1982, κατά το οποίο ούτε στους δημοσίους υπαλλήλους καταβάλλονται οι αποδοχές του χρόνου απεργίας. Αν ο μισθωτός κατά τη διάρκεια συμμετοχής σε απεργία, νόμιμη ή παράνομη, ασθενήσει θα σημαίνει ότι εφεξής δε θα παρέχει την εργασία του όχι λόγω συμμετοχής σε απεργία αλλά λόγω της ασθένειάς του. Επομένως, θα έχει σύμφωνα με την διάταξη 657 § 1 ΑΚ αξίωση για καταβολή του μισθού του για όσο διάστημα απέχει από την εργασία του⁷³.

ΙΧ.- ΑΝΤΑΠΕΡΓΙΑ

Είναι η με ορισμένο αγωνιστικό σκοπό άρνηση από μέρους ενός ή περισσότερων εργοδοτών να αποδεχθούν την παροχή εργασίας και την καταβολή μισθών σε εργαζομένους. Η αμυντική αποτελεί το αντιστάθμισμα της απεργίας από την πλευρά των εργοδοτών και η επιθετική αποσκοπεί στην ικανοποίηση εργοδοτικών συμφερόντων. Όταν ασκείται νόμιμα, απλά αναστέλλει τις συμβάσεις εργασίας χωρίς να τις παραβιάζει ενώ όταν ασκείται παράνομα, καθιστά τον εργοδότη υπερήμερο. Για να είναι χρηστή η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας, πρέπει οι εργοδότες να έχουν καταβάλλει προηγουμένως κάθε δυνατή προσπάθεια για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση.

Το Σύνταγμα σε αντίθεση με τη ρητή κατοχύρωση της απεργίας, δεν αναφέρεται στην ανταπεργία. Αφήνει, έτσι, στο νομοθέτη την ευχέρεια να τη ρυθμίσει. Με το άρθρο, λοιπόν, 22 § 2 του ν. 1264/1982 η ανταπεργία απαγορεύεται. Η απαγόρευση είναι γενική και καλύπτει και την αμυντική ανταπεργία που ως τότε θεωρείτο νόμιμη. Ωστόσο, η απαγόρευση αυτή έρχεται σε σύγκρουση με την Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 87/1946 «περί

---

⁷² ΜΠΘ 32925/1996 ΕΕργΔ 56899

⁷³ Ε Πάτρας 277/1996 ΕΕργΔ 57.349

συνδικαλιστικής ελευθερίας, που επικυρώθηκε με τον ν. 4204/1961, σύμφωνα με την οποία εργαζόμενοι και εργοδότες έχουν το δικαίωμα να οργανώνουν ελεύθερα τη συνδικαλιστική δράση τους και να μετέχουν σε συλλογικούς εργατικούς αγώνες.

Η υπεροχή της διεθνούς σύμβασης έναντι του νόμου προβλέπεται στο Σύνταγμα στο 28 § 1 και στον ίδιο τον ν. 1264/1982 στο άρθρο 1, όπου ορίζεται πως οι ρυθμίσεις ισχύουν με την επιφύλαξη των διεθνών συμβάσεων εργασίας. Επομένως, τίθεται υπό αμφιβολία η δυνατότητα εφαρμογής της απαγόρευσης του νόμου και ιδίως για την αμυντική ανταπεργία, όταν μια απεργία ανατρέπει την ισορροπία των ελεύθερων διαπραγματεύσεων⁷⁴.

Γ.- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η απεργία, λοιπόν, κατοχυρώνεται με διττό τρόπο στο Σύνταγμα (23 §§ 1, 2 Σ) ως αυτοτελές δικαίωμα και ως κύρια μορφή έκφρασης της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Παρά, όμως, την πλήρη συνταγματική της κατοχύρωση παρατηρούνται αποκλίσεις κατά τον έλεγχο της νομιμότητάς της στα δικαστήρια: Τα δικαστήρια, λοιπόν, δεν φείδονται να χαρακτηρίσουν καταχρηστική μια απεργία, απαγγέλλοντας την τοιουτοτρόπως με χαρακτηριστική ευκολία μέσω των γενικών ρητρών της καλής πίστης και των χρηστών ηθών που χρησιμοποιούνται ως περιορισμός και μάλιστα γενικά των συνταγματικών δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, η κήρυξη κατάστασης πολιορκίας και η πολιτική επιστράτευση απεργών προσφέρονται, ως θεσμοί, για καταχρήσεις με αποτέλεσμα την καταπάτηση του συντάγματος και των ατομικών δικαιωμάτων.

Έτσι, λοιπόν, θα πρέπει να επανεξεταστεί ο επαναπροσδιορισμός των όρων εργασίας και γενικά το όλο σύστημα ώστε να επέλθουν ισορροπία σε αγορά εργασίας και μείωση της ανεργίας. Γενικά, οι εργασιακές σχέσεις πρέπει να ρυθμιστούν με μεγαλύτερη ευκαμψία, χωρίς όμως να αλλοιωθούν από το νόμο της απόλυτα ελεύθερης αγοράς. Γιατί, ήδη, οι όροι εργασίας, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα είναι ιδιαίτερα ως επαχθείς. Οι εργαζόμενοι εκεί απέχουν πολύ

---

⁷⁴ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, τομ. β', σελ. 1008.

περισσότερο από τις απεργιακές κινητοποιήσεις, όχι επειδή δε συμμερίζονται τα αιτήματα των απεργών αλλά λόγω του κινδύνου της ανεργίας που είναι πολύ πιο έντονος στον ιδιωτικό τομέα. Η συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους δεν προεξοφλεί την εφαρμογή τους στην πράξη, κάτι που εγείρει έντονο προβληματισμό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το δικαίωμα της απεργίας κατοχυρώνεται από το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 23 § 2 Σ ως αυτοτελές δικαίωμα, ενώ στο άρθρο 23 § 1 Σ κατοχυρώνεται ως γενικότερη εκδήλωσή του η συνδικαλιστική ελευθερία. Τα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της απεργίας είναι η συλλογική αποχή από την εργασία, η κήρυξή της από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που συγκροτούν τον πυρήνα της έννοιας της απεργίας. Όπως κάθε συνταγματικό δικαίωμα έτσι και το δικαίωμα της απεργίας οριοθετείται στην άσκησή του από τις οριοθετικές ρήτρες των 5 § 1 Σ και 25 § 3 Σ. Ακόμη, προβλέπονται περιορισμοί κατά την άσκησή του: για τους δικαστικούς λειτουργούς και τους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας απαγορεύεται εντελώς ενώ για κάποιες άλλες κατηγορίες υπαλλήλων δίνεται εξουσιοδότηση στον κοινό νομοθέτη να επιβάλλει περιορισμούς. Όσον αφορά τώρα την ανταπεργία, αυτή απαγορεύεται ρητώς από το ν. 1264/1982.

SUMMARY

The right to strike was recognised by the Greek Constitution in article 23 paragraph 2 at an individual right and in article 23 paragraph 1 at a trade union freedom. The elements which constitute the term “strike” are the collective abstention from work and the purpose for which it is carried out. There are, also, different forms that constitute the strike. The right to strike, like all the other fundamental rights, is subject, in its exercise, to the general clauses of the articles 5 par. 1 and 25 par. 3 of the Constitution. Also there are some restrictions of it: it is completely forbidden for judicial servants and there who

serve at the security forces while for other categories there are some restrictions by the legislator. The lockout is totally forbidden by the law 1264/1982.

ΛΗΜΜΑΤΑ

Απεργία	Strike
Συνδικαλιστική ελευθερία	trade union freedom
Συνδικαλιστικές οργανώσεις	trade unions
Συμφέροντα οικονομικά, εργασιακά	interests financial, labor
Ασφαλιστικά, συνδικαλιστικά	social security, syndicalistic
Καταχρηστική άσκηση	abusive exercise
Ανταπεργία	lockout

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Γεωργόπουλος Κ.**, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 12^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2001
- **Γιαλιτάνη Αικ.**, Στοιχεία Συλλογικού Εργατικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2003.
- **Δαγτόγλου Π. Δ.**, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Β΄, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.
- **Διεθνείς Γραφείο Εργασίας.** Η συνδικαλιστική ελευθερία. Σειρά μαθημάτων Εργατικής Εκπαίδευσης. Μεταφρ. Ανδρέα Κυριακόπουλου, Αθήνα 1965.
- **Δημητρόπουλος Α.**, Συνταγματικά Δικαιώματα. Τεύχος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008.
- **Δημητρόπουλος Α.**, Γενική Συνταγματική Θεωρία. Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου Τόμος Α΄, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 2004.
- **Καρακατσάνης Α.**, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1992.
- **Κουκιάδη Ι.**, Εργατικό Δίκαιο. Συλλογικές εργασιακές σχέσεις. Τόμος 1(Συνδικαλιστικές Ελευθερίες, Δίκαιο Συνδικαλιστικών Οργανώσεων), Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 1997.
- **Κυρίτση Δ.**, Ο χαρακτηρισμός της απεργίας ως νομίμου ή παρανόμου, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1987.
- **Λεβέντης Γ.**, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας, Αθήνα 1996.
- **Ληξουριώτη Γ.**, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987.
- **Παπασταύρου Δ.**, ΑΠΕΡΓΙΑ – Σχόλια στα άρθρα 19 – 22 ν. 1264/1982 (ενόψει και των ν. 1876/1990, 1915/90, 2224/94), Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1995.

- **Τραυλού – Τζανετάτου**, Συνδικαλιστική δράση στην επιχείρηση και στο Σύνταγμα, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1984.
- **Χρυσόγονος Κ.**, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002.

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΣτΕ 2512/1997 (Ολομ.) ΕλλΔνη 1997, σελ. 1924 – Απεργία Δικηγόρων
- ΕφΑθ 8571/1998 ΕλλΔνη 1999, σελ. 1195 – Η γενική ρήτρα του άρθρου 281 ΑΚ ως κριτήριο για τον έλεγχο της καταχρηστικής άσκησης της απεργίας
- ΑΠ 75/1998 ΕλλΔνη 1999, σελ. 1364 – Η γενική ρήτρα του άρθρου 281 ΑΚ ως κριτήριο για τον έλεγχο της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της απεργίας → Η απεργία είναι καταχρηστική όταν από αυτήν προκαλείται πλήρης καταστροφή ή ανεπανόρθωτη βλάβη ή πολύ μεγάλη ζημία σε επιχείρηση εργοδότη.
- ΕφΑθ 8571/1998 ΕλλΔνη 1999, σελ. 1195 → Η απεργία είναι καταχρηστική όταν τα αιτήματα των απεργών τελούν σε πρόδηλη δυσαναλογία με απειλούμενη ή επερχόμενη ζημία εργοδότη – η απεργία είναι καταχρηστική όταν πρόκειται για νομική διαφορά, για την επίλυση της οποίας οι μισθωτοί μπορούν να προσφύγουν σε δικαστήρια.
- ΣτΕ 687/1987 ΕΕργΔ 1987, σελ. 461 – Πολιτική επιστράτευση χειριστών και ιπτάμενων μηχανικών της Ολυμπιακής Αεροπορίας.
- ΑΠ 27/2004 (Ολομ.) → Χρόνος συμμετοχής σε απεργία θεωρείται χρόνος μη απασχόλησης. Σε περίπτωση μη νόμιμης απεργίας έχουμε περικοπή των αποδοχών αδειάς (αναιρεί εν μέρει την ΕφΘεσ. 3603/1999).
- ΑΠ 1303/2004, Απαλλαγή εργοδότη από την υποχρέωση καταβολής μισθού λόγω ανωτέρας βίας, στη συγκεκριμένη περίπτωση λόγω απεργίας.

- ΜΠΡΑΘ. 976/2004, Η επερχόμενη ζημία σε εργοδότη και στο κοινωνικό σύνολο και ο κίνδυνος επέλευσής της εν καθιστούν καταχρηστική την απεργία.
- ΑΠ 1340/2003, Ημέρες κανονικής αδειάς εργαζομένων συμψηφίζοντας με ημέρες παράνομης απεργίας.
- ΕφΠατρών 917/2000, Ανάγκη προηγούμενης προσφυγής σε διαδικασία δημοσίου διαλόγου.
- ΑΠ 1364/1999 Καταχρηστική η καταγγελία σύμβασης εργασίας λόγω συμμετοχής εργαζομένου σε απεργία.
- ΑΠ 81/1999→ Άκυρη η απόλυση για συμμετοχή σε απεργία.
- ΜΠρΑ 687/1997 → Τρίτος μπορεί να ζητήσει, αναγνώριση απεργίας ως καταχρηστικής, αν βλάπτει τα συμφέροντά του.